

افغانستان آزاد – آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نباشد تن من مباد بدین بوم و بر زنده یک تن مباد
همه سر به سر تن به کشتن دهیم از آن به که کشور به دشمن دهیم

www.afgazad.com

afgazad@gmail.com

Historical

تاریخی

داکتر اجرالدین حشمت

از جنبش مشروطه تا دولت مشروطه در افغانستان

به ادامه گذشته:

اداره ولایات :

۶۳) اصول اداره ولایات از سه قاعده اساسیه مبنی است :

۱- توسیع مازونیت

۲- تفریق وظایف

۳- تعیین مسؤولیت بنا بر قواعد مذکور همه وظایف مامورین ولایات مطابق نظامات موضوعه تعیین و تفریق کرده شده است. اختیارات مامورین نیز بر طبق نظامات مخصوصه محدود است و هر مامور در وظایف خود علی المراتب نزد مافوقش به طبق نظامات مخصوصه محدود است. و هر مامور در وظایف خود علی المراتب نزد مافوق، مسؤول شناخته میشود.

۶۴) در ولایات از هر شعبه وزارت مامورین جداگانه مقرر هستند، افراد اهالی برای اجرای کار و انجام حوایج خود ابتداء به مامورین شعبات مراجعت نمایند.

۶۵) اگر اجرای کار اهالی به ماموریتها نشود و یا در باره آنها مامورین خلاف نظامات دولت رفتار نمایند، افراد اهالی از تعطیل کار و سوء رفتار آنها نزد آمر مافوقشان و عند الاقتضا نزد نایب الحکومه ها و حکام اعلی عرض و استعاضه کرده میتوانند.

۶۶) تشکیل دواير بلديه و وظائف در نظامنامه مخصوص توضیح یافته .

۶۷) هرگاه در يك حصه مملکت آثار عصیان و بغاوت که مخل امنیت عمومیه باشد حس کرده شود ، دولت اعلان حکومت عسکریه مینماید و اداره عسکریت تشکیل میابد . مواد متفرقه :

۶۸) برای تبعه افغانستان درجه ابتدائیه تحصیل معارف حتمی و مجبوریت درجات و تفرعات آن بیک نظامنامه مخصوص تعیین یافته که بر طبق آن معمول میشود .

۶۹) يك ماده این نظامنامه اساسی به هیچ سبب و حیثیت تعطیل ویا حکم اجرای آن ساقط نمیشود .

۷۰) بنا بر ایجاب ، اگر از مواد مندرجه این نظامنامه اساسیه لزوم تغییر و تبدیل شود، بعداً رای ثلثان اعضای شورای دولت ، تصویب مجلس عالی وزراء به حضور اشرف هما یونی عرض میشود ، بعد منظوری حضور شاهانه تغییر و تبدیل آن ممکن است .

۷۱) تشریح و تفسیر يك ماده این نظامنامه اساسی و دیگر نظامات دولت اگر لازم دیده شود به شورای دولت حواله گردیده بعد تصحیح و توضیح شورای دولت و تصویب مجلس عالی وزراء طبع و نشر میشود .

۷۲) در حین تنظیم نظامات معاملات اهالی و مقتضیات زمان مخصوصاً احکام شرعیه به نظر دقت گرفته میشود .

۷۳) مصونیت مکاتیب یکی از حقوق اهالی است و همه مکاتیب و مراسلات محصولی اهالی که تودیع پوسته میشود تا از طرف يك محکمه جواز تجسس نشود در هیچ پوسته خانه و دیگر جا با زکرده نمیشود همچنان سر بسته به مرسل آلیه سپرده میشود .

مواد این نظامنامه اساسی که به اتفاق آراء وزرای دولت و تمامی وکلای ملت در مجلس لوی جرگه سمت مشرقی برای اساس دولت علیه افغانستان تصویب یافته و هشتصد و هفتاد و دو نفر اعیان مجلس مذکور در موفقیت آن مهر و امضاء کرده اند منظور است و ادخال آنرا در جمله نظامات دولت اجرای احکام موادش را امر و اراده میکنم .

این ترجمه فارسی با اصل نظامنامه اساسی افغانی موافق است .

نظامنامه هفتاد و دو ماده بی فوق الذکر در حقیقت اولین قانون اساسی افغانستان بود که مسوده اولی اش به لسان ملی پشتو تهیه شده و بعداً بدون تغییر متن به زبان رسمی فارسی در ترجمه و بار اول در لوی جرگه ولایت مشرقی در ۱۹۲۳ م تصویب و توشیح گردید ، اما در ۱۹۲۴ م نسبت بروز صداهای مخالفین همین نظامنامه و باره در لوی جرگه پغمان مطرح بحث و مذاکره قرار گرفت که با بعضی تعدیلات و توصیه نامه مکرراً تصویب و توشیح شد و هم متن ذیل منحیث (ضمیمه نظامنامه اساسی دولت علیه افغانستان) بآن اضافه گردید : « مواد این نظامنامه اساسی که به اتفاق آراء وزرای دولت و تمامی وکلای ملت در مجلس لوی جرگه سمت مشرقی برای اساس دولت علیه افغانستان تصویب یافته در مجلس عالی لوی جرگه پغمان نیز عیناً قرائت گردید و حسب آراء وزرای دولت و تمامی وکلای ملت ، علماء و سادات و مشایخ منظور گردید ، مؤرخه ۸ دلو ۱۳۰۳ . » (۵۱)

قانون اساسی فوق‌الذکر که به نام «نظامنامه اساسی دولت علیه افغانستان» یاد شده، از پیشرفته‌ترین قوانین اساسی کتبی کشور تا آن زمان بود که در عصر امانی تصویب و نافذ گردید. مسوده آن طوریکه قبلاً اشاره رفت در بیستم حمل ۱۹۲۳ در لوی جرگه سمت مشرقی که در آن ۸۷۲ نفر وکلای ملت اشتراک داشتند مورد مباحثه و مذاکره قرار گرفت و متعاقب آن بدون کدام پیشنهاد از جانب وکلای مبنی بر آوردن تعدیلات تصویب گردید (۵۲). اگرچه این قانون نامه مترقی اساس اسلامی داشت، چنانچه در ماده دوم آن تذکره شده که: «دین افغانستان دین مقدس اسلام است، دیگر ادیان مثل اهل هند، یهودی که در افغانستان هستند بشرطیکه آسایش و آداب عمومی را اخلاص نکند، نیز در تحت تأمین گرفته میشوند.» اما پس از نشر آن عکس‌العمل‌های شدید مبنی بر غیر اسلامی بودن آن در جامعه انعکاس یافت. افراد محدود کشور اعم از روحانیون، مامورین قضایی، ملاها، سران قبایل، زمین‌داران بزرگ و بعضی از مامورین عالی‌رتبه دستگاه دولتی نظامنامه موصوف را مخالف شریعت اسلامی دانسته تبلیغات وسیع را علیه این وثیقه ملی به راه انداختند. چون قوانین مذکور امتیازات اقشار طفیلی را سلب مینمود، بنام آنها انفاذ آنرا توسط دولت تعرض بر حقوق خود میدانستند، علی‌الخصوص شورشیان قبایل پکتیا از انفاذ این نظامنامه جهت تحریک و اشتعال مردم سوءاستفاده مینمودند.

مخالفین دولت مخصوصاً قضات، روحانیون محافظه‌کار و بعضی از وکلاء از «نظامنامه جزای عمومی» که دارای ۳۰۸ ماده بود (۵۳) بیشتر انتقاد مینمودند زیرا این نظامنامه راه رشوت‌ستانی و صلاحیت قضات را در امور قضائی محدود میساخت. بنا بر آن انفاذ چنان نظامنامه با مواد مترقی آن از قبیل: منع تعدد ازدواج، جلوگیری از نکاح دختر صغیره، ترویج معارف و تحصیل ابتدائی اجباری، منع بیگار، مکلفیت خدمت زیر بیرق، تدریس و امامت ملاها مشروط به داشتن تصدیقنامه، مقید ساختن فعالیت‌های ملاهای مدرسه دیوبندی، حذف کامل اسارت و بردگی، آزادی بیان، آزادی مطبوعات و ده‌ها قانون دیگر برای اقشار مفتخوار و لایه‌های متحجر محافظه‌کار خواهان حفظ سیستم فیودالی و ماقبل آن غیر قابل تحمل بود، فلذا اسیبناز و تخریب‌کاری آنها در هر گوشه و کنار کشور علیه دولت مشروطه و اصلاحات آن امر طبیعی بود.

علاوه از تبلیغات تاریک‌اندیشان مبنی بر غیر اسلامی بودن نظامنامه اساسی دولت علیه افغانستان، محترم فضل‌غنی مجددی در رساله خود «افغانستان در عهد اعلیحضرت امان‌الله خان» دو عامل دیگر را در زمینه مخالفت با تطبیق قانون مذکور دیدخل میدانند:

۱ - موجودیت بدری بیگ ترکی منحصراً مقنن در مجالس تدوین قوانین افغانستان که مشا را لیه از جمله مشروطه خواهان ترکیه و مخالف نظام خلافت اسلامی در ترکیه بود.

۲ - گشایش مجلس لوی جرگه مشرقی در یک وقت نامناسب صورت گرفت که اکثر نمایندگان از سایر ولایات کشور نسبت بسته بودن راه‌ها و سردی هوا در لوی جرگه مذکور شرکت کرده نتوانستند و صرف ۸۷۲ نفر وکیل از ولایات مشرقی و جنوبی افغانستان در جلسه از تمام مردم کشور نمایندگی نمودند.

در چنین اوضاع و احوال که تحریکات و تبلیغات مخالفین علیه شاه امان‌الله و اصلاحات او به نقطه اوج خود رسیده بود، شورشیان پکتیا با استفاده از اتهامات به اصطلاح غیر اسلامی بودن مواد قانون اساسی به شدت و وسعت دامنه بغاوت افزوده، شاه مجبوراً جهت رفع سوءظن مخالفین و محدود ساختن دامنه شورش

از طریق مفاهمه و مذاکره، نمایندگان را به کابل دعوت و لوی جرگه دومی را در ۱۹۲۴م در شهرک پغمان دایر نمود. او با زبان خیلی فصیح و بلیغ و کلمات سحر آمیز که مختص ذاتی وی بود، تلاش نمود تا نمایندگان را به این امر معتقد سازد که مواد مشمول قانون اساسی مصوبه ۱۹۲۳م دارای اساسات شرعی بوده و هیچ چیز آن مخالف شریعت اسلامی نیست. اما تلاش شاه به جایی نرسید و نمایندگان خواهان پاره ای تعدیلات در مواد قانون اساسی شدند و هم سه توصیه نامه جهت تکمیل نظام مذکور به دولت سپرده شد. اعلیحضرت امان الله خان تعدیلات و توصیه نامه های نمایندگان را پذیرفت و وعده داد که حکومت توصیه های مجلس را جزء قانون اساسی میدانند. (۵۴) برای وضاحت بیشتر موضوع فهرست ذیل را از مواد تعدیل شده (مندرجه اثر فضل غنی مجد دی) و اصل قوانین (مدون لوی جرگه مشرقی سال ۱۹۲۳م) تنظیم مینمایم:

مواد نظامنامه اساسی دولت علیه افغانستان قبل از تعدیل:

- ۲- دین افغانستان دین مقدس اسلام است، دیگر ادیان مثل اهل هنود، یهودی که در افغانستان هستند به شرطیکه آسایش و آداب عمومی را اخلال نکنند، نیز تحت تأمین گرفته میشود.
- ۹- کافه تبعه افغانستان آزادی شخصی خود را مالک بوده حریت اشخاص را اخلال ضایع نمیکند.
- ۲۴- شکنجه و دیگر انواع زجر تماماً موقوف است و خارج نظامنامه جزای عمومی و عسکریه برای هیچ کس مجازات داده نمی شود.

مواد نظامنامه اساسی دولت علیه افغانستان بعد از تعدیل:

- ۲- دین افغانستان دین مقدس اسلام و مذهب رسمی و عمومی آن مذهب حنفی است. دیگر ادیان مثل اهل هنود و یهودی که در افغانستان هستند به تادیه جریمه و علامات ممیزه تابع بوده، به شرطیکه آسایش و آداب عمومی را اخلال نکنند نیز تحت تأمین گرفته می شوند.
- ۹- کافه تبعه افغانستان در امور دینی و مذهبی و نظامات سیاسی دولت علیه خود پابند و مقید بوده آزادی حقوق شخصی را مالک هستند.
- ۲۴- شکنجه و دیگر انواع زجر تماماً موقوف است و خارج احکام شریعت و نظامات دولت که موافق احکام شرعی تنظیم یافته برای هیچ کس مجازات داده نمی شود.
- به قول فضل غنی مجد دی، نمایندگان، علاوه از تعدیلات فوق الذکر در نظامنامه اساسی دولت علیه افغانستان سه توصیه نامه نیز در همین رابطه به دولت تفویض نمودند:
- ۱- در آتیه نیز با پستی در انتخابات و تقرر ما مورین دولت دقت و تعمق مزیدی به کار برده شود.
- ۲- ما تعلیمات طلبه موجوده را که با لسنه اجنبی، زبان های خارجی جهت اخذ فنون عالی و تعلیم مروجه مشغولیت دارند محض به غرض حصول ترقیات حاضره و تعالیات موجوده دنیا امروز که افغانستان را مبدان بسیار محتاج و شایق مینگریم بنظر استحصان نگرسته جایز می شماریم مشروط بر اینکه در عقیده های متبرکه و اصول مقدسه دینیه این نوباوه گان و وطنیه ما خلل و نقصان وارد نگشته بیشتر از رفع احتیاج خویش در آن تعلیمات مشاغل نوزند. وهم در اصول اسلامی و عقاید و روایات مذهبی خود قبلاً کسب اطلاعات نموده باشند.

۳ - طوریکه از عهد سلاطین ماضیه تا بدین پنج سالیکه در عصر اسلامیت و مد نیت عصر امانیه خرید و فروش و استعمال شراب که ام‌الخبائث است در این مملکت افغانستان دیانت نشان مملکت ما جداً خرید و فروش و استعمال کرده نشود .

فشار مخالفان دولت مشروطه و به خصوص شور شهای قبایل جنوبی در ۱۹۲۴ م در ادامه روند اصلاحات نزد شاه شك و تردید ایجاد نمود ، بناءً دیده میشود که اکثر نظامنامه‌ها در مرحله اول تشکیل دولت مشروطه یعنی از سال ۱۹۱۹ تا ۱۹۲۴ م منحیث وسیله تطبیق اصلاحات از لوییت خاصی برخوردار بودند و یا به عبارت دیگر قسمت عمده قانون گذاری در نصف اول سلطنت امانی بدون کدام مقاومت در برابر آن ، در اثر مساعی شاه و همکاری صمیمانه مشروطه خواهان صورت گرفت .

علاوه از نظامنامه اساسی دولت علیه افغانستان در حدود پنجاه قانون نامه دیگر به نام نظامنامه : نظامنامه تذکره نفوس و حصول پاسپورت و قانون تابعیت ، نظامنامه فروش املاک سرکاری ، نظامنامه محصول موشی ، نظامنامه جزای عمومی ، نظامنامه تقسیمات ملکیه افغانستان ، نظامنامه مطبوعات ، نظامنامه داگ خانه ، نظامنامه اجراءات تصفیه ماضیه ، نظامنامه خدمات داخله عسکریه در پنج سال اول دولت امانی تدوین و تصویب گردید . (۵۵) تسوید این نظامنامه‌ها در طی مدت کوتاه پنج سال امر سهل و ساده نبود ، به خصوص که کشور در آن زمان فاقد کادر ورزیده و متخصصین مجرب در رشته قانون گذاری بود که بنا بر همین ملحوظ قسمت عمده نظامنامه‌ها توسط قانون شناسان خارجی مخصوصاً ترکی‌ها تدوین میگردد . به عقیده روان شاد فرهنگ ، بدری بیگ مجموعه ای از قوانین دولت عثمانی را با خود داشت ، در اغلب موارد قانون مذکور را برای اداره امور بسط تر و ابتدائی تر افغانستان خلاصه کرده به شکل قانون ملی در می آورد . (۵۶)

اما طوریکه تذکره رفت در بین سال‌های (۱۹۲۴-۱۹۲۸) یعنی مرحله دوم اصلاحات از شور و شوق امان‌الله خان و از سرعت کار قانون گذاری کاسته شد زیرا شاه متوجه گردید که آوردن آنهمه اصلاحات تقنینی در مقطع کوتاه زمانی نه تنها عملی نخواهد بود ، بلکه موقف سلطنت او را در معرض خطر قرار خواهد داد ، چنانچه قبلاً هم مذکور شد ، شاه در لوی جرگه ۱۹۲۴ منعقدۀ پغمان در برابر نمایندگان قسماً عقب نشینی از خود نشان داد ، بعضی تعدیلات مواد قانون اساسی ۱۹۲۳ م و توصیه نامه سه گانه نمایندگان را پذیرفت ، با آنهم در این دوره متنسج بعضی نظامنامه‌ها مانند : نظامنامه مقیاسات ، نظامنامه بودجه عمومی ، نظامنامه خدمات داخله عسکریه ، نظامنامه آذوقه ، نظامنامه تخفیف عبارات القاب و غیره تدوین و به منصفه اجراء گذاشته شد . اما طوریکه دیده میشود دولت در این مرحله زیادتر متوجه امور اداری و ترویج معارف بود تا سیستم قانون گذاری .

فرآورده های تقنینی در مرحله سوم اصلاحات (جون ۱۹۲۸ تا جنوری ۱۹۲۹ م) یعنی بعد از بازگشت شاه از اروپا چنین تشریح شده میتواند : باز دید شاه امان‌الله خان از ممالک پیشرفته صنعتی غرب ، مشاهدۀ مظاهر تمدن اروپائی بدون شك در روحیه شاه جوان تاثیرات خود را به جا گذاشت . در بازگشت به کشور او خواست تا در يك مدت کوتاه زمانی تغییرات قابل ملاحظه در جامعه فیودالی و نیمه بردگی به وجود آورد تا جبران و تلافی آنهمه عقب نشینی و نرمش های گذشته را نموده باشد ، امان‌الله شاه بعد از بازگشت از سفرش از پذیرش تعدیلات در نظامنامه اساسی در ۱۹۲۴ م در برابر گروه های مخالف نادم و پشیمان

بود. فلها برای تائید پیشنهادات تازه خود که اکثراً محصول افکار خودش بود، نمایندگان لوی جرگه را احضار و از تاریخ ۲۸ آگست تا ۵ سپتمبر ۱۹۲۸ جلسه ای را که از نظر تشریفات و شکل ظاهری با جلسات قبلی تفاوت داشت، در پغمان منعقد نمود. (۵۷) در این جلسه، شاه اعلان نمود که میخواهد بعضی تعدیلات در نظام اساسی ۱۹۲۳ م وارد نماید که از آن جمله از تعویض شورای دولتی به شورای ملی ۱۵۰ عضوی، تمدید مدت خدمت نظامی از دو سال به سه سال، جمع آوری یک اعانه عمومی بر اساس پنج افغانی از هر نفر و یک ماهه معاش از هر مامور به مقصد خریداری اسلحه نام برد، که اکثر این پیشنهادات مورد تائید نمایندگان قرار گرفت، اما پیشنهاد محدود نمودن زوجات و تعیین حداقل سن ازدواج از جانب جلسه رد گردید. (۵۸)

در اخیر این بخش این مطلب قابل تذکر است که اگر چه نظامنامه های کثیر العدد دوره مشروطه در آن زمان نظر به شرایط خاص فرهنگی و اجتماعی کشورزمینه تطبیق نیافت، اما بدون شك منحصی بهترین منابع و مأخذ در قانون گذاری های آینده کشور مورد استقاده قرار گرفت.

آن عده از هموطنانی که خواسته باشند کتاب را خرید نمایند می توانند به آدرس ذیل تماس بگیرند:

Dr. Ajruddin Hashmat
97 Forest Heights Str.
Whitby, Ont. L1R 1x7, Canada
Tel (905) 665-8767